

drMáriás

B.S. úr Y-ban

Bernáth Y Sándor Y című emlékkiállítás

↻ A38, Budapest

↻ 2012. március 7 – március 16.

„Everybody loves you when you are dead”
The Strangers

Egy új sztahanovista korban élünk, amelyben már nem az esztergapadnál versenyeznek az ifjú pionír-titánok, hanem a vásznak és a számítógépek előtt, s csak gyártják, ontják, fabrikálják, realizálják, dizájnolják, majd marketingelik, menedzselik, beadják, versenyzetetik, mutogatják, vásárookra viszik, s mosolyaikkal és alázatukkal övezik korszerű produktumunkat: a képzőművészeti alkotást.

Van abban valami megindítóan naiv és félelmetes, hogy Budapesten több az egy halandóra eső galériák száma, mint New York-ban, de ha fontos műalkotásról akarunk beszélni, olyanról, amely egy kort, egy új szemléletet, egy lélegzetelállító fricskát vagy megröhhögtető, valóban szellemes meglátást mutatna fel, akkor bajban vagyunk. Egyrészt azért, mert igazából kevés a spiritusz, amely hozná a fontos válaszokat, amelyek valóban részévé válnának a gondolkodásunknak, életünknek, világszemléletünknek, s netán még cselekvésre is bírnanak. Másrészt azért, mert a spiritusz, ha van is, sokszor nem tud megmutatkozni, mert a magát öncenzúrázó és önkozmetikázó, avitt kispolgári szemléletében tocsogó kiállítási szemlélet nem akarja s nem meri felvállalni a valóban izgalmas, életünk fontos kérdéseivel, például a politikával foglalkozó művészeti alkotásokat. Harmadrészt meg a spiritusz olykor nem is hajlandó megmutatkozni, mert nem akar részt venni a bizonyos buliban, mert nem abba a díszes jópofázó értetlenségbe valónak tartja magát.

Bernáth Y Sándornak volt spiritusza, kemény véleménye, elképesztő ötletei, karcos humora, bölcs kifinomultsága, amire külsőjéből is következtetni lehetett, hiszen úgy nézett ki, mint egy igazi rejtői figura, mondjuk Piszkos Fred reinkar-

BERNÁTH Y SÁNDOR
A legszebb
nyakkendő a
gyűlésen (Tóth
Dezső), 1980, olaj,
vászon, 118 x 141 cm

nációja, a bölcs szobapilóta Y gróf, aki miközben mindig elegáns, jólöltözött, a legjobb kalapokat viseli s tisztaságtól ordít a szakálla, titokban sztahanovistákat, lószart és konyhakerti szex-jeleneket festeget gonosz vigyorral az arcán. Mivel közös a disznóól, amelyben élünk, s halálos szorításából igazából senki sem vonhatja ki magát, hisz kénytelen azon belül keresni az üdvözülést, így Bernáth Y Sándor is a hazai kortárs szcéna fontos játékos szerett volna lenni, mely szerep teljes mértékben meg is illette volna festészeti produktumai alapján. Ebben azonban nem csak a szerénysége akadályozta meg, lévén nem az a típus volt, aki addig rángatja a galerista kabátujját, míg az végül igent mond, hanem sokkal inkább a közeg, amely nem érett meg műveinek befogadására, értelmezésére, azaz a megfelelő távolságtartásra műveinek a tartalmától. Mert Bernáth Y Sándor mindenekelőtt nagyon erősen társadalomkritikus művész volt, egy igazi politikáló festő a szó legnemesebb értelmében, aki a késő szocializmus korát örökölte meg elképesztően találó módon, súlyos, valós tükröt tartva elébe. Azonban ahhoz, hogy abba az akkori, s ugyanúgy most a mai művészeti élet és értelmiség szereplői belenézzenek, s rádöbbenjenek hitelességére, erejére, fontosságára, előbb szembe kellene nézniük önmagukkal, amit nem akarnak, legfőképpen azért, mert nincsenek rákényszerülve, így sokkal egyszerűbb újszerű csacsкасágokról beszélni, mint az emlékezés és szembesülés sebeit feltépő korról és művészetével foglalkozni.

Amikor Bernáth belevágott a szocialista realizmus helyett a szocialista Yrealizmus című opusának a megfestésébe a hetvenes évek elején, egyrészt volt egy elkerülhetetlen adottság, amely alapvetően meghatározta Bernáth ars poeticáját: a szocializmus, melynek az volt a feladata, hogy mindent elszűrkiítsen, egyenruhásítson, a tehetetlenség kényszerzubonyában tartson, azaz lebutítson. Bernáth erre a lebutításra már évtizedekkel ezelőtt kiváló technikai „lebutító” megoldással válaszolt, s úgy raszterisítette, mai értelemben pixelesítette a mondanivalóját, hogy a hivatalos mondanó felnagyításával és monumentálissá tételével domborítsa ki annak képtelenségét, populizmusát, hülyeségét, semmit-mondását, kötelező gagyiságát, azaz hazugságát.

Addig agyalt, hogy mi is volna a legpimaszabb válasz a szürkeség diktatúrájára, hogy végül rájött: annak látszólagos elfogadása. Mert a rendszer hibájából adódóan a humort, a kételyt, a játékoságot logikájából kizárva igazából nem tudta megközelíteni, definiálni, magából kivágni azokat a jelenségeket, amelyek ugyan utánozták, de gyanús, ügyetlen, azaz nem megfelelő módon. Mert bár utánzásról volt szó, a tartalom az egyén hogyanjai és miértjei által az alkotás

BERNÁTH Y SÁNDOR
Szentendrei lószar, 1973, olaj, vászon, 95 × 100 cm

BERNÁTH Y SÁNDOR
Mákos tészta, 1975, olaj, vászon, 62 × 62 cm

útján kiemelkedett a tömegből és más lett, nagyon más: ellenőrizhetetlen. S bár külsőségeiben szinte ugyanaz, mégis maximálisan ellentétes előjelű kijelentése ugyanannak, azaz a tagadás tagadása oly módon, hogy az végül egy felszabadító örömsikolyként hatott abban a kódolt világban, ahol mindenkinek ugyanazon a módon kellett gondolkodnia, amin belül a leggyanúsabb az volt, ha az ellenfél, a bárgyú arcot vágó kritika, a „belső ellenség” ugyanazt a nótát fújta.

Bernáth addig vakarta koponyáját, míg végül megszülte ennek a látszólagos beleegyezésnek – amelyet maximális lázadássá tett – a receptjét: végy egy fotót a Népszabadságból, nagyítsd fel s fessd meg életnagyságban a rajta látható arcnélküli figurákkal. Olyannak, amilyeneknek nekik lenniük kell, meg, ahogy amúgy is vannak, s amilyenekké a kor és a rendszer teszi őket, ahogyan látszólag a művészt is: arcnélküliekké, pontosabban egyéniség, szag, érzelem, s leginkább gondolatok nélkülivé, hiszen a hatalom, a proletárdiktatúra s a permanens forradalom azt akarja.

Ennek a realista korszaknak a csúcsa a *Ki ismer rájuk – ki tud róluk?* című nagyméretű festménye 1982-ből. Egy újságcikket nagyít ki és tár elének rajta, amelyen egy csapat homályos arc látható három sorban egymás mögött, alatta a szöveg: „Kutatjuk és gyűjtjük azokat a tárgyi dokumentumokat, amelyek a papíripari szakmunkásképzés harminc évét reprezentálják. A fenti képet Túróczi Józseftől, a PV Fűzfői Papírgyára főmérnökétől kaptuk. (Felső sorban balról a harmadik)... Kérjük azokat, akik felismerik a képen lévő személyeket, tudnak a hollétükről, jelezzék írásban, telefonon vagy személyesen...”

Ezzel a szöveggel Bernáth egyrészt arra utal, hogy ahogyan a papírgyári munkásokról nem tudunk semmit, ugyanúgy róla, mint művészről s művészetéről sem. Valamint, hogy a hatalom még ilyen triviális történetekkel is az adatszolgáltatásra nevel, buzdít. Harmadsorban pedig, hogy a képen látható minden arc annyira semmilyen, eleve felismerhetetlen, hogy a megjelölt figurával, amellyel önmagára utal, mondja ki tragikusan felvállalt Yrealista ars poeticájára: ha ide belesimulni kötelező, mert nincs más, egyformának kell lenni, akkor én akarok lenni a legeggyformább.

Számomra ez a művészi kiállítás roppant bátor, fontos, eredeti, s megdöbbentően erős és hiteles. Nem csoda, hogy számos kiállítását betiltották akkoriban, azonban megdöbbentő, hogy műveit a mai napig fanyalognva fogadják a galériák, múzeumok, mert nincs bátorságuk a beléjük kódolt félelmek és sztereotípiák miatt felvállalni társadalomkritikáját aktuálpolitikai félelmek miatt, holott a múlt feldolgozása nélkül nincs jövő, s ez a művészet érdekesebb és hitelesebb a legtöbb kortársánál.

Szomorú, egyben izgalmas helyzet, amiből az egyetlen kiutat a rendszerben található hibák jelenthetik, jellegzetes kelet-európai módon. De szerencsére hibák vétetnek, s általuk lassan a helyükre kerülnek a dolgok. Az egyik nagy hiba nemrég történt, a műcsarnokos Bizottság-kiállításon,¹ ahol Bernáth festészeti

1 „Sírba visztek” – A Bizottság a Műcsarnokba megy. Műcsarnok, Budapest, 2011. szept. 3 – nov. 13.

tevékenységét méltatlanul alulreprezentálták, mindössze három képe volt látható, ám ez elég volt ahhoz, hogy a néző meglepődjön, ahogy bizony meg is lepődött azon, hogy a többiek számos harsány, nagyméretű képe mellett Bernáth aránylag kicsi, mindössze 62 x 62 centis *Mákos tézsza* című alkotása 1975-ből bizony micsoda nagyot szól.

Mondok egy példát: Wahorn az egyik falra egy tízméteres nőformájú textildarabot helyezett, benne pár kis színes képecskével. Ezzel a Góliáttal szemben lógott a szomszédos teremben Bernáth Y Dávidként üvöltő, pontosabban, halkán, hitelesen és pontosan szóló kisméretű képe, s míg az előbbi nem mondott el jóformán semmiről semmit, mert egy kiürült, mondva-csinált vágyakozás pizsamájává alacsonyodott gigantikus álmú volt, addig utóbbi minimális eszközökkel, hajszálpontosan tartott tükröt a kor és diktált létfilozófiája elé. Hogy ennyi volt akkor az élet, a lehetőség, az álom, a szex, a buli, a vállalkozás, a minden: egy tányér mákos tézsza a sárga abrosszal terített asztalon.

Ezt tessék lenyelni!

Hogy Sanyinak mennyire fájhatott az, hogy ezen a kiállításon mindössze harmadrangú mellékszereplőként vehetett részt, azt még elképzelni is nehéz, azonban meggyőződésem, hogy az idő őt fogja igazolni, s évek múltán többet beszélnek majd az ő alkotásairól, mint a kiállítás egyik-másik főszereplőjéről.

S itt jön be Bernáth érdekes, pontos és bölcs viszonya a festészethez. Mert bár több műfajban alkotott, zenélt, performált, videókat és plakátokat készített, klubokat vezetett, bulikat szervezett, írt, nyilatkozott, vitázott, valamint egyáltalán nem véletlenül többek között annak az A. E. Bizottság együttesnek az alapítója és gitárosa volt, amelynek neve leginkább az ő tevékenységére rímel, míg nem festészeti tevékenységeivel olyan közösségi szerepeket vállalt, amelyek abban a pillanatban szóltak nagyot és fejtették ki lázító hatásukat, addig festményei, akár a jó költészet, rendesen kiérlelt, gyönyörű alapossággal megvalósított alkotásai leginkább a jövőnek szóltak, vagyis a mának és a holnapnak.

Mert Bernáth, tudomásul véve elhallgatását arra várt, hogy majd egyszer, ha eljön a szembenézés, rádöbbenés, eltávolodás kora, az emberek majd maguktól döbbennek rá arra, mennyire közvetlen, hűsbavágó, igaz és fontos az, amit csinált. Emiatt nem tudta, s nem is akarta magát akkoriban „eladni”, áruként kezelni, mert művészetét véresen komoly lázadásnak és kritikának szánta. Olyan társadalmi, művészeti pofonnak és kísérletnek belső csavarral, hogy aki azt nem érti, annak úgymint hiába magyarázzák, aki meg érti, az bizony rendesen felordít, feljajgat, felhörög és felröhög. Remélem, ennek most végre eljött az ideje.

BERNÁTH Y SÁNDOR
A megadott cím, 1982, olaj, vászon, 150 x 170 cm

BERNÁTH Y SÁNDOR
Három (3) grácia, 1987, olaj, bársony, 110 x 140 cm